

در حدیث «سلمان مَنّا اهل البیت» واژه اهل بیت آمده این روایت نبوی را چگونه با آیه تطهیر جمع کنیم؟

سؤال کننده: ناصر خوشنویس

توضیح سوال:

با توجه به این که آیه تطهیر بر اساس روایات اهل بیت علیهم السلام شامل پنج تن می‌شود و غیر از آنها را شامل نمی‌شود و رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم نیز در باره سلمان فارسی در روایتی می‌فرماید: «سلمان مَنّا اهل البیت» حال چگونه سلمان فارسی را می‌توان جزو آن بزرگواران دانست؟

پاسخ:

قبل از پاسخ به موضوع مورد سؤال باید مطالبی را به عنوان مقدمه مطرح کنیم:

اهل البیت در لغت

معنای اهل البیت در لغت و در عرف با توجه به مضاف الیه آن معلوم می‌شود:

مثلاً: اهل القریه یعنی: ساکنین و اهالی آن روستا و اهل الشئ یعنی: صاحب و مالک آن چیز و اهل الكتاب یعنی: پیروان و قرائت کنندگان آن کتاب و اهل الرجل یعنی: خانواده و نزدیکان آن شخص .

ر . ک . القاموس المحيط مجد الدین فیروزآبادی ج 1 ص 331 ماده اهل مؤسسه الرساله بیروت -
لسان العرب ابن منظور ج 11 ص 28 - 29 ماده اهل أدب الحوزة قم - مفردات الراغب ص 29 ماده اهل المكتبة المرتضوية .

و آن‌جا که خداوند متعال می‌فرماید: «وَأمر أهلك بالصلاة». (طه/132) یعنی: نزدیکان و هر آن کس که در نسبت فامیلی به تو ارتباط دارد. و نیز آنجا که خداوند خطاب به حضرت نوح اشاره به فرزند او نموده و می‌فرماید: «یا نوح إنه لیس من أهلك». (هود/46) در حالی که از حیث نسب فرزند حضرت نوح بود ولی خداوند در این آیه اراده فرموده که بفرماید: ای نوح او از نظر دین و آیین هم مسلک و همراه با تو نیست. کلمه «آل» در اصل اهل بوده که هاء به همزه تبدیل شده و «آل» گشته و چون توالی دو همزه شده همزه دوم به آلف تبدیل شده و در نتیجه آل شده است. لذا وقتی گفته می‌شود: «آل الله و آل الرسول» یعنی: اولیاء خداوند و رسول او که اهل بیت او هستند. (ر . ک . لسان العرب ج 11 ص 28 و 29 ماده اهل)

اما اهل البیت به تبعیت از نصوص دینی بین مسلمانان در آل و عترت نبی اکرم صلی الله علیه وآله وسلم متعارف گردیده. و اینان همان‌گونه که در حدیث کساء و غیر آن آمده: رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم و امیر المؤمنین علیه السلام و حضرت زهراء و امام حسن و امام حسین علیهم السلام هستند یعنی همان‌ها که آیه تطهیر در شأنشان نازل گردیده است می‌باشند:

«إنما يريد الله ليذهب عنكم الرجس أهل البيت ويطهركم تطهيرا». (احزاب/33)

واعترت هم همان أهل بيت عليهم السلام می‌باشند که ابن منظور با استناد به حدیث نبوی «إني تارك فيكم الثقلين: كتاب الله وعترتي أهل بيتي» به همین معنا تصریح نموده و گفته است:

«فجعل العترة أهل البيت [عليهم السلام]»

لسان العرب ابن منظور ج 4 ص 538 .

نکته دیگر؛ این که فرق است بین اهل یک شخص و اهل بیت یک شخص.

اهل بیت یک شخص در اصل یعنی: کسانی که دور او در یک خانه جمعند و با او نسبت فامیلی دارند.

فأهل الرجل في الأصل من يجمعه وإياهم مسكن وامد ...

پس اهل یک شخص در اصل به کسانی گویند که دور او جمعند و با هم در یک مسکن وامد

زندگی می‌کنند گویند.

مفردات غریب القرآن، راغب الأصفهانی، ص 29.

اما به طور مجاز در لغت به زن و همسر یک شخص نیز اهل گفته می‌شود.

من المجاز : الأهل للرجل : زوجته.

از روی مجاز زن یک شخص را اهل او گویند.

تاج العروس، زبیدی، ج 14، ص 36 .

اهل البيت در اصطلاح

اهل البيت در اصطلاح کتاب و سنت معنای خاصی دارد و مراد از آن: رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم و امیر المؤمنین علی علیه السلام و حضرت فاطمه زهراء و سید شهاب اهل الجنة امام حسن و امام حسین علیهم السلام هستند که نه فرزند معصوم از امام حسین علیهم السلام نیز به آنها ملحق می‌شوند و در حقیقت اینان نزدیک ترین مردم به رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم از حیث علم و آگاهی به دین و سنت و آیین و روش آن حضرت هستند.

روایات صحیحۀ فراوانی از رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم از شیعه و سنی رسیده که در آنها به اسامی اهل بیت تصریح شده و آنها را دوازده نفر که همه از قریش هستند دانسته که جز با تطبیق آن با این بزرگواران که گفته شد امکان ندارد.

از أم سلمة روایت شده زمانی که این آیه نازل شد: «إنما يريد الله ليذهب عنكم الرجس أهل البيت ويطهركم تطهيرا» رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم به دنبال امیر المؤمنین علیه السلام و حضرت فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام فرستاد و چون آمدند فرمود: «هؤلاء أهل بيتي»

المستدرک علی الصحیحینج 3 158 رقم 4705 - سنن الكبرى بیهقی ج 7 ص 63 - ترجمه الإمام علی علیه السلام من تاریخ مدینه دمشق ج 2 صفحات 163 - 164 - 642 - شواهد التنزیل لقواعد التفضیل الحاکم الحسکانی ج 2 صفحات 61 - 682 - 684 - مجمع إحياء الثقافة الإسلامیة ط 1 - عمدة عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار ابن البطریقصفحات 40 - 23 مؤسسه النشر الإسلامی قم .

وعن عائشہ قالت : كان أمب الرجال إلى رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم - تعنى الإمام عليا عليه

السلام - لقد رأيته وقد أدفله تمت ثوبه و فاطمه و مسنا و مسينا ثم قال: اللهم هؤلاء أهل بيتي.

از عایشه روایت شده که میگوید: رسول خدا صلى الله عليه وآله وسلم از میان مردان [مضرت]

علی [علیه السلام] را از همه بیشتر دوست میداشت. و مضرت را دیدم که او را به همراه فاطمه

و مسن و مسین داخل ثیاب و پارچه ای نمود و فرمود: اللهم هؤلاء أهل بيتي.

ترجمه الإمام علی علیه السلام من تاریخ مدینه دمشق ج 2 صفحات 163 - 164 - 642 - وشواهد التنزیل لقواعد التفضیل حاکم حسکانی ج 2 صفحات 61 - 682 - 684 - مجمع إحياء الثقافة الإسلامیة ط 1 - وعمدة عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار ابن البطریق صفحات 40 - 23 مؤسسه النشر الإسلامی قم .

وعن الإمام علی علیه السلام أنه عندما نزلت آية التطهير قال: فقال رسول الله صلى الله عليه

وآله وسلم: يا علي هذه الآية نزلت فيك وفي سبطي والأئمة من ولدك.

از امیر المؤمنین علیه السلام روایت شده که چون آیه تطهیر نازل شد رسول خدا صلى الله عليه وآله وسلم

فرمود: یا علی این آیه در باره تو و دو فرزندم (مسن و مسین) و امامان از فرزندان تو نازل شده است.

كفاية الأثر في النص على الأئمة الاثني عشر - أبو القاسم الخزاز الرازي : 156 مؤسسه النشر الإسلامی - قم .

أهل البيت در آیه تطهیر چه کسانی هستند؟

در مصادر حدیث و تفسیری فراوانی تأکید شده است که مراد از اهل البیت در آیه تطهیر که خداوند سبحان می‌فرماید: «إنما یرید الله لیذهب عنکم الرجس أهل البیت ویطهرکم تطهیرا». (احزاب/33). رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم و علی بن ابی طالب و فاطمه الزهراء و دو فرزندانشان حسن و حسین صلوات الله علیهم أجمعین هستند. مسلم در صحیح خود با إسناد به عائشة آورده است:

قالت : فرج النبی صلی الله علیه وآله وسلم غداً وعلیه مرط مرجل من شعر أسود فجاء المسن بن

علی فأدفله ثم جاء المسین فدخل معه ثم جاءت فاطمة فأدفلها ثم جاء علی فأدفله ثم قال:

«إنما یرید الله لیذهب عنکم الرجس أهل البیت ویطهرکم تطهیرا»

رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم فارغ شد در حالی که بر دوشش پارچه‌ای سیاه از موی شتر داشت.

مسن بن علی و مسین بن علی و بعد از آن فاطمه و بعد از آنها علی وارد شده و همگی به زیر آن

پارچه داخل شدند و در این حال بود که رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم فرمود: «إنما یرید الله

لیذهب عنکم الرجس أهل البیت ویطهرکم تطهیرا»

صحیح مسلم کتاب فضائل الصحابة ج 4 ص 1883 – 2424.

فخر رازی نیز روایت قبل را در تفسیر آیه تطهیر آورده و در دنباله گفته است:

واعلم أن هذه الروایة كالمتفق علی صمتها بین أهل التفسیر والمدیث.

بدان که بر صمت این روایت بین اهل تفسیر و مدیث اتفاق وجود دارد.

التفسیر الکبیر فخر رازی ج 8 ص 85 ذیل آیه 61 از سورة آل عمران

ترمذی در سنن خود آورده است:

أن النبی صلی الله علیه وآله وسلم جلی علی المسن والمسین وعلی وفاطمة کساء وقال: «اللهم هؤلاء

أهل بیتی ومامتی أذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهیرا» قالت أم سلمة: وأنا معهم یا رسول الله؟

فقال: إنك على خير.

رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم کساء و پارچه‌ای بر علی و مسن و مسین و علی و فاطمه پوشاند و فرمود: «فدايا! اينان اهل بيت من وماميان من هستند رجب و پليدي را از اينان بردار و آنها را پاک و پاکيزه گردان. أم سلمة گفت: يا رسول الله آیا من هم از اينان هستم؟ مضرت فرمود: تو بر خير و فوبی هستی.

سنن ترمذی ج 5 ص 351 رقم 3205 کتاب التفسیر و ج 5 ص 663 رقم 3787 و ص 669 رقم 3871 کتاب المناقب .

حاکم در مستدرک از أم سلمه روایت کرده:

قالت : فی بیٹی نزلت «إنما یرید الله لیذهب عنکم الرجس أهل البيت ویطهرکم تطهیرا» قالت: فأرسل رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم إلى علی و فاطمة و المسن و المسین فقال: «هؤلاء أهل بیٹی». ام سلمه گفت: در فانه من آیه تطهیر نازل شدو بعد از نزول آن رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم دنبال [مضرت] علی [علیه السلام] و [مضرت] فاطمه [سلام الله علیها] و [مضرت امام] مسن [علیه السلام] و [مضرت امام] مسین [علیه السلام] فرستاد و بعد فرمود: اینها اهل بیت من هستند.

سپس حاکم در باره این حدیث نظر داده و می‌گوید:

هذا مدیث صمیع علی شرط البفاری ولم یفرجاه.

این مدیث دارای شرط صمت طبق شرایط بفاری است ولی آن را ذکر نکرده است.

المستدرک علی الصحیحین، ج 3، ص 146 .

وعن وائله بن الأسقع قال: أتیت علیاً فلم أجد فاطمةً: انطلق إلى رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم يدعو فجا مع رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فدفا ودفلت معهما فدعا رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم المسن و المسین فأقعد کل واحد منهما علی فخذه وأدنی فاطمةً من مجره وزوجها ثم لف علیهم ثوبا وقال: (إنما یرید الله لیذهب عنکم الرجس أهل البيت

ويطهرکم تطهیرا) ثم قال: هؤلاء أهل بيتی اللہم أهل بيتی أمق.

وآئله بن الأسقع میگوید: آمدم که قدمت [مضرت] علی علیه السلام برسّم ولی آن مضرت را نیافتم، مضرت زهرا سلام الله علیها فرمود: علی به محضر رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلّم رفته است در همین مین آن مضرت به همراه علی وارد خانه شدند و من هم به همراه آنها داخل شدم. رسول خدا مسن و مسین را صدا کردند و هر یک را به روی زانوی خود نشانند و فاطمه نیز نزدیک مضرت آمدند و در این حال مضرت پارچه‌ای را بر روی آنها انداخت و فرمود: «إنما یرید الله لیذهب عنکم الرجس أهل البیت ویطهرکم تطهیرا» سپس فرمود: اینها اهل بیت من هستند فدایا اهل بیت من سزاوارترند.

سپس حاکم در باره این حدیث نظر داده و می‌گوید:

قال الماکم : هذا مدیث صمیع علی شرط الشیفین ولم یفرجاه.

این مدیث دارای شرط صمت طبق شرایط بخاری و مسلم است ولی آن را نیاورده‌اند.

المستدرک، ج 3، ص 146 .

نتیجه گیری

بعد از بیان مقدمات فوق می‌توان گفت:

تعبیر «اهل البیت» که در روایت «سلمان منّا اهل البیت» انتساب نسبی یا سببی سلمان به رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلّم نیست که در مباحث فوق حتی کسانی همچون همسران رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلّم از جمله امّ سلمه نمی‌توانست مشمول آن گردد. بلکه در این روایت و یا روایات دیگری که در رابطه با مقام سلمان ذکر شده به معنای نزدیکی به رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلّم از حیث عقیده و اخلاق و اعمال می‌باشد.

از این رو پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلّم در حق سلمان فارسی عجمی می‌فرماید:

سلمان منّا اهل البیت

پس در حقیقت رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم با این جمله خود ملاک اهلیت به دست ما می‌دهند.

برای تأیید این مطلب می‌توان به این روایت از امام صادق علیه السلام استناد جست:

العياشي : عن أبي عبيدة عن أبي جعفر عليه السلام قال : من أمينا فهو منا أهل البيت قلت :

جعلت فداك منكم ؟ قال : منا والله أما سمعت قول إبراهيم عليه السلام (من تبعني فإنه مني)

امام باقر علیه السلام فرمودند: هرکس ما را دوست بدارد از ماست. عرض کردم: فدایت شوم آیا از

شما می‌باشند؟ فرمود: به فدا سوگند از ماست. آیا این سخن فداوند از قول ابراهیم را نشنیده‌ای؟

که می‌فرماید: هر کس از من پیروی نماید از من است.

الشيعة في أحاديث الفريقين سيد مرتضى أبطحي ص 339

و یا در روایتی دیگر می‌فرماید:

عن محمد الملبى عن أبي عبد الله عليه السلام قال: من اتقى الله منكم وأصلح فهو منا أهل البيت

قال: منكم أهل البيت؟ قال منا أهل البيت قال فيها إبراهيم: (فمن تبعني فإنه مني) قال عمر بن

يزيد: قلت له من آل محمد؟ قال: أي والله من آل محمد أي والله من أنفسهم اما تسمع الله

يقول: (ان أولى الناس بإبراهيم للذين اتبعوه) وقول إبراهيم: (فمن تبعني فإنه مني).

امام صادق علیه السلام فرمودند: هرکس از شما (شیعیان) که تقوا پیشه سازد و خود را اصلاح نماید

از ما اهل بیت است. راوی گفت: از شما اهل بیت است؟ فرمود: آری از ما اهل بیت است. در آیه

شریفه آمده است هرکس از من تبعیت کند از من است. باز عمر بن یزید سؤال کرد: آیا از آل

محمد است؟ فرمود: آری به فدا قسم از آل محمد است از خود آنها. آیا نشنیده‌ای قول فداوند را

که می‌فرماید: سزاوارترین افراد به ابراهیم کسانی هستند که از او تبعیت می‌کنند و یا سخن ابراهیم

در قرآن را که: هر کس از من تبعیت کند از من است.

در روایت دیگری که شیخ مفید رضوان الله علیه در کتاب اختصاص آورده می‌خوانیم: نزد حضرت صادق علیه السلام از جناب سلمان و جعفر طیار یاد شد و بعضی جعفر را بر سلمان تفضیل دادند و ابو بصیر نیز در آن مجلس حاضر بود. بعضی گفتند: سلمان مجوسی بود مسلمان شد.

پس حضرت صادق علیه السلام از جای بلند شد و به حالت غضبناک خطاب به ابا بصیر فرمود:

یا ابا بصیر جعله الله علویا بعد ان کان مجوسیا و قرشیا بعد ان کان فارسیا فصلوات الله علی سلمان

و ان لجعفر (علیه السلام) شانا یطیر مع الملائکة فی الجنة .

فرمود: ای ابا بصیر خدا سلمان را از طایفه علوی قرار داد. بعد از آنکه در زمره مجوسی محسوب بود

اگرچه در واقع به مذهب آنها نبود. و قرار داد او را از طایفه قرشی بعد از آنکه فارسی بود پس صلوات

خدا بر سلمان باد . و به درستی که حضرت جعفر شانی دارد که با ملائکه در بهشت طیران نماید.

الاختصاص، شیخ مفید، ص 341 .

و نیز در رجال کشی روایت شده: نزد حضرت باقر علیه السلام ذکر سلمان فارسی شد پس حضرت فرمود:

مه لا تقولوا سلمان الفارسی و لكن قولوا سلمان المممدی ذلک منا اهل البيت .

ساکت شوید نگوئید سلمان فارسی بلکه بگوئید سلمان ممدی این به جهت آنست که از ما

اهل بیت می‌باشد.

روضه الواعظین، فتال نیسابوری، ص 283 .

پیوندهای مادی (نسب خویشاوندی دوستی و رفاقت) در مکتبهای آسمانی همیشه تحت الشعاع پیوندهای معنوی است.

در این مکتب نور چشمی و امتیاز خویشاوندی در برابر پیوند مکتبی و معنوی مفهومی ندارد.

آنجا که رابطه مکتبی وجود دارد سلمان فارسی دور افتاده که نه از خاندان پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم و نه از قریش و نه حتی از اهل مکه بود بلکه اصولاً از نژاد عرب نبود طبق حدیث «سلمان منا اهل البيت» جزء خاندان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم محسوب می‌شود ولی فرزند واقعی و بلا فصل پیامبری همچون نوح بر اثر گسستن پیوند مکتبیش با پدر آن چنان طرد می‌شود که با « إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ » روبرو می‌گردد.

ممکن است چنین مساله مهمی برای آنها که مادی می‌اندیشند گران آید اما این واقعیتی است که در تمام ادیان آسمانی به چشم می‌خورد.

به همین دلیل در احادیث اهل بیت علیه السلام در باره شیعیانی که تنها نام تشیع بر خود می‌گذارند و اثر چشمگیری از تعلیمات و برنامه‌های عملی اهل بیت علیه السلام در زندگانی آنها دیده نمی‌شود جمله‌های صریح و تکان دهنده‌ای می‌خوانیم که بیانگر همان روشی است که قرآن در آیات فوق پیش گرفته است.

از امام علی بن موسی الرضا ع نقل شده که روزی از دوستان خود پرسید:

مردم این آیه را چگونه تفسیر می‌کنند «إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ» یکی از حاضران عرض کرد: بعضی معتقدند که معنی آن این است که فرزند نوح (کنعان) فرزند حقیقی او نبود. امام فرمود:

كَلَّا لَقَدْ كَانَ ابْنَهُ وَ لَكِنْ لَمَّا عَصَى اللَّهُ نَفَاهُ عَنْ أَبِيهِ كَذَا مِنْ كَانِ مَا لَمْ يَطْعِ اللَّهَ فُلَيْسَ مَا.

نه چنین نیست او براستی فرزند نوح بود اما هنگامی که گناه کرد و از جاده اطاعت فرمان فدا قدم

بیرون گذاشت فداوند فرزندی او را نفی کرد همپنین کسانی که از ما باشند ولی اطاعت فدا نکنند از

ما نیستند.

عیون أخبار الرضا (ع)، شیخ صدوق، ج 1، ص 258.

بی‌مناسبت نیست که به قسمتی از احادیث اسلامی اشاره کنیم که آنها نیز گروه‌های زیادی را که ظاهراً در زمره مسلمانان و یا پیروان مکتب اهل بیت علیهم السلام هستند را مطرود دانسته و آنان را از صف مؤمنان و شیعیان خارج می‌سازد:

1- پیامبر اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آله وَسَلَّمَ می‌فرماید:

مَنْ غَشَّ مُسْلِمًا فَلَيْسَ مَا.

آن کس که با برادران مسلمانانش تقلب و فیانت کند از ما نیست.

أمالی، شیخ صدوق، ص 515.

2- امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

لَيْسَ بِوَلِيِّ لِي مِنْ أَكْلِ مَالِ مُؤْمِنٍ مَرَامًا.

کسی که مال مؤمنی را به گناه بفورد دوست من نیست.

کافی، شیخ کلینی، ج 5، ص 314.

3- پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آله وَسَلَّمَ می‌فرماید:

الا و من اكرمه الناس اتقاء شره فليس منى.

بدانید کسی که مردم او را به خاطر اجتناب از شرش گرامی دارند از من نیست.

خصال، شیخ صدوق، ص 14.

4- امام صادق علیه السلام فرمود:

ليس من شيعتنا من يظلم الناس.

کسی که به مردم ستم می‌کند شیعه ما نیست.

تحف العقول، ابن شعبه حرانی، ص 303.

5- امام کاظم علیه السلام فرمود:

ليس منا من لم يماسب نفسه في كل يوم .

«1»: کسی که هر روز به مساب خویش نرسد از ما نیست.

اختصاص، شیخ مفید، ص 26.

6- پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود:

من سمع رجلا ينادى يا للمسلمين فلم يجبه فليس بمسلم.

کسی که صدای انسانی را بشنود که فریاد می‌زند ای مسلمانان به دادم برسید و کمک کنید کسی

که این فریاد را بشنود و پاسخ نگوید مسلمان نیست.

وسائل الشیعة (الإسلامية)، حر عاملی، ج 11، ص 108.

7- امام باقر ع به یکی از یارانش به نام جابر فرمود:

و اعلم يا جابر بانك لا تكون لنا وليا متى لو اجتمع عليك اهل مصرک و قالوا انت رجل سوء لم يمزتك

ذلك و لو قالوا انك رجل صالح لم يسرك ذلك و لكن اعرض نفسك على كتاب الله.

ای جابر! بدان که تو دوست ما نخواهی بود تا زمانی که اگر تمام اهل شهر تو جمع شوند و بگویند تو

آدم بدی هستی غمگین نشوی و اگر همه بگویند تو آدم خوبی هستی فوشمال نشوی بلکه خود را بر

کتاب فدا قرآن عرضه داری و ضوابط فوبی و بدی را از آن بگیری و بعد بینی از کداه گروهی.

تحف العقول، ابن شعبه حرانی، ص 284.

این احادیث خط بطلانی است بر پندار کسانی که تنها به اسم قناعت می‌کنند و از عمل و ارتباط مکتبی در میان آنها خبری نیست. و به وضوح ثابت می‌کند که در مکتب پیشوایان الهی آنچه اصل اساسی و زیر بنائی است همان ایمان به مکتب و عمل به برنامه‌های آن است و همه چیز باید با این مقیاس سنجیده شود.

در پایان این حدیث را نیز اضافه کنیم که این راه سختی‌ها نیز دارد همان‌گونه که در حدیث آمده:

عن امیر المؤمنین علیه السلام : من أمینا أهل البيت فلیعد للفقر جلبابا.

کسی که ما اهل بیت را دوست می‌دارد باید لباس فقر و سفتی بر تن نماید.

أمالی، سید مرتضی، ج 1، ص 13.

حال با توجه به آنچه که در بالا گفته شد علاوه بر آن که در صدد بودیم تا وجه جمع سؤال کننده را پاسخ گوئیم در ضمن سعی بر آن نمودیم تا مطالب اخلاقی دیگری نیز تقدیم نمائیم.

موفق باشید.

گروه پاسخ به شبقات

مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر (عج)